

Pázmány Ágnes

A Művészettörténet OKTV közoktatási szerepe és módszertani tanulságai

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny (OKTV) a tehetséggondozás sajátos módja. A művészettörténet OKTV-nek a tehetséggondozáson kívül tantárgyfejlesztő hatása is volt a közoktatásban, hiszen a 2004/2005-ös tanévtől közép- vagy emelt szintű érettségi vizsga is tehető ebből a tantárgyból, így a gimnáziumokban hosszú idő után ismét lehetőséget kap a művészettörténet tanítása. A verseny rendszerének feltárása, tartalmi elemzése rávilágít arra, hogy a NAT-ban (2007) megfogalmazott Esztétikai–művészeti tudatosság és kifejezőképesség – mint az egész életen át tartó tanuláshoz nélkülözhetetlen egyik kulcskompetencia – kialakításához szükséges ismeretek, képességek, attitűdök jó része fejleszthető a művészettörténet tanítása során. Mindezek megerősítik, hogy a művészettörténet-oktatásnak létjogosultsága van a kompetencia alapú magyar közoktatásban.

„... vitáim során egyre jobban meggyőződtem arról, mekkora baj a művészetünkre nézve, hogy közönségünknek – még a legműveltebbeknek is – esztétikai nevelkedése egyoldalasan irodalmi, és iskoláink még a legszerényebb mértékben sem adnak művészeti útravalót.”
(Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül')

ELŐHANG

A magyar közoktatásban sajátos és hangsúlyos szerepe van az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenynek, röviden az OKTV-nek. Tanévenként több ezer középiskolás diák vállalja a nem mindig könnyű és sok lemondással járó felkészülést az országos megmérettetésre, amelynek eredménye alapján nemcsak a diákokat, de tanáraikat és iskoláikat is országos szinten minősítik. Az OKTV történetében az 1922–23. tanév nevezetesnek tekinthető, mivel ekkor indult útjára elődje, a „Középiskolai tudományos verseny”. A majdnem kilencven évre visszatekintő s néhány év alatt jelentős rangot elért versenyen a tehetséges diákok az első években négy tantárgyból – földrajz, latin, rajz, történelem – mérhették össze tudásukat. Az évek során a versenybe bekerülő tantárgyak köre folyamatosan bővült, s az 1999/2000-es tanévben a művészettörténet is az OKTV része lett, s a támogatott versenyek² sorából

1 LYKA KÁROLY: *Vándorlásaim a művészet körül*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1970, 297. Az idézett részlet a 20. század kezdeti éveire céloz.

2 Az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) által meghirdetett versenyek rendszerébe finanszírozott és támogatott versenyek tartoznak. Támogatott versenynél az összköltségnek csak egy részét fedezi az Oktatási

a finanszírozott versenyek közé került. Az OKTV jelenleg a tehetséggondozás és kiválasztás egyik eszköze, amelynek jelentőségét napjainkra az is jelzi, hogy a döntőben versenyzők szakirányú felsőoktatási intézménybe jelentkezés esetén az adott tantárgyból³ – helyezéstől függően – jelentős pontokat kapnak.

A versenynek a közoktatásban a tehetséggondozáson kívül tantárgyfejlesztő hatása is van: egyre több középiskola helyi tantervébe kerül be önálló tantárgyként a művészettörténet,⁴ s az érdeklődő diákok a 2004/2005-ös tanévtől közép- vagy emelt szintű érettségi vizsgát tehetnek belőle. Jómagam 1988 óta számottevő részt vállalhattam ebben a fejlődési folyamatban, s jelenleg a verseny bizottságának ügyvezető elnökeként dolgozom.

Az írás célja egyrészt a művészettörténet OKTV közoktatásban betöltött szerepének tisztázása a verseny rendszerének feltárásával, tartalmi elemzésével, valamint értékelési rendszerének és különböző dokumentumok bemutatásával a módszertani segítségadás a leendő versenyzők felkészítéséhez, felkészüléséhez.

A VERSENY TÖRTÉNETE

Az előzmények

A verseny előzménye több mint két évtizedre tekint vissza. A megmérettetés gondolata *dr. Mazányi Judittól* ered. Fialat művészettörténészként a Magyar Nemzeti Galériába (MNG) kerülve jól érzékelte a művészettörténet tanításának ellentmondásos helyzetét⁵ a gimnáziumokban. Ennek hatására kezdeményezte s indította el az MNG támogatásával – számítva a középiskolai szaktanárok segítségére – az első budapesti művészettörténeti középiskolai versenyt az 1981/82-es tanévben.

A verseny tematikáját nézve az első forduló feladata, a pályázati dolgozat készítése az MNG 19. századi kiállításának anyagához kapcsolódva az előzetes felmérést szolgálta.

A verseny második és harmadik fordulója a szélesebb, általános ismeretektől a speciálisabb, mélyebb ismeretek felé haladt: a második forduló kevés általános szakirodalomra és az MNG anyagának általános ismeretére épült.

A harmadik forduló az MNG konkrét kiállítására, a „Magyar művészet 1830–1870 között” című tárlatra és a hozzá kapcsolódó TIT-előadásorozatra (Tudományos Ismeretterjesztő Társaság) épült. A verseny népszerűsége és sikere a második verseny 1983/84. évi meghirdetéséhez vezetett, amelyet már Kiss Katalin Ágnes fővárosi szakfelügyelővel együtt szerveztek.

és Kulturális Minisztérium, amelyre minden évben újból pályázni kell. A finanszírozott versenyek az OKTV-k, amelyeknek a teljes összegét minden évben az OKM fedezi.

3 1–10. helyezett: 80 pont; 11–20. helyezett: 50 pont; 21–30. helyezett: 25 pont.

4 A képző- és iparművészeti szakközépiskolákban szakmai tantárgyként régóta tanítják a művészettörténetet. Az említett változás a gimnáziumokra vonatkozik.

5 Abban az időben a gimnáziumokban érvényes 1976-os tanterv szerint rajz és műalkotások elemzése tantárgy részeként, szűk időkeretben, nem önálló tantárgyként tanítottak művészettörténetet.

A kezdet, a Lyka Károly-verseny

Az első országos *Lyka Károly Középiskolai Művészettörténeti Versenyt* az 1985/86-os tanévben a fővárosi verseny tapasztalatai alapján a Fővárosi Pedagógiai Intézet, az MNG és az Országos Pedagógiai Intézet közösen szervezte. A verseny a hazai művészettörténet-oktatás megteremtőjének és jeles képviselőjének, a művészeti író, műkritikus Lyka Károly (1869–1965) munkásságát is kívánta megőrizni. A pedagógiai intézetek támogatásával és együttműködésével megvalósuló közművelődési célú verseny tartalmi kidolgozója és koordinálója dr. Mazányi Judit volt.

A verseny célkitűzései:

- a diákok érdeklődésének felkeltésével lehetőséget biztosítani a képzőművészet és művészettörténet, a műemlékek fokozottabb megbecsülésére,
- az érdeklődők ismereteinek elmélyítése, a vizuális alkotások iránti érzékenység fejlesztése, az alapvető művészettörténeti összefüggések felismerési készségének kialakítása, az iskolai tananyag kiegészítése,
- művészeti közelmúltunk és jelenünk legkiemelkedőbb alkotásainak népszerűsítése,
- a képzőművészeti, művészettörténeti közgyűjtemények iránti érdeklődés felkeltése, a múzeumba járási szokások kialakítása,
- a tehetséges fiatalok felkutatása és további támogatása, az érdeklődő diákokkal a kapcsolatok további ápolása.

Az első verseny négy fordulója az iskolai, megyei, országos elődöntő, döntő.

A megyei fordulót a megyei múzeumok munkatársainak és a megyei rajpszakfelügyelőknek a segítségével bonyolították le. A versenyben központi szerepet kapott az önálló kutatómunka, valamint lényeges tartalmi kérdésként a műemlékvédelem.

Az első forduló feladata az előzetesen megadott témákból választva egy önálló kiselőadás megtartása meghatározott szempontok szerint, a második forduló ugyanannak a témának az írásbeli feldolgozását igényelte. A harmadik forduló, az országos elődöntő a versenyre felkészítő szakmai táborból állt, ahol a diákok személyes élményként élhették át a műalkotásokkal való közvetlen találkozást, s az így megszerzett ismeretekről – a tábor lezárásaként – teszt és esszékérdés megoldásával adtak számot a diákok.

Az országos döntő egy előzetesen megadott téma önálló, kreatív szóbeli kifejtése volt.

Összegezve: az első verseny a következő három lényeges szempontból tért el az OKTV-től: (1) a gimnázium vagy szakközépiskola 1–4. évfolyamos tanulója indulhatott, míg az OKTV-n csak a 3–4. évfolyamosok vehetnek részt; (2) két évente került meghirdetésre, míg az OKTV évente; (3) a szervezők nemcsak elbírálni akarták a teljesítményt, hanem aktívan elősegíteni is annak megszületését.

A folytatás

A második Lyka Károly-verseny (1987/1988) szerkezete már a ma is meglévő formát mutatta: három fordulóból állt – kimaradt az iskolai forduló –, az első, a megyei változatlanul a megyei múzeumok munkatársainak és a megyei rajzszakfelügyelőknek a segítségével szerveződött, míg a második és a harmadik országos szintű forduló a Magyar Nemzeti Galériában kapott helyet.

Tartalmában az első forduló pályamunka elkészítése, a második forduló a szakmai tábort záró írásbeli feladat – teszt és esszé – megoldása, a harmadik forduló szóbeli, kiselőadás megtartása volt.

A harmadik Lyka Károly-verseny tartalmában követi az előzőt, de az első forduló már országos szintűvé vált. Tartalmi kidolgozása továbbra is a Magyar Nemzeti Galériában történt dr. Mazányi Judit⁶ által, de szervezése az Országos Pedagógiai Intézetbe került.

A verseny kezdettől messzemenő szakmai támogatást kapott és kap az ELTE BTK Művészettörténet Intézet⁷ vezetőitől és tanáraitól. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a verseny még nem volt OKTV (1995/1996), de a tanszék felvételi alóli mentességben részesítette a három legjobban teljesítő diákot (1996).

Eleinte dr. Németh Lajos tanszékvezető egyetemi tanár, majd dr. Passuth Krisztina tanszékvezető egyetemi tanár és dr. Prokopp Mária egyetemi tanár, dr. Keserű Katalin egyetemi docens, valamint az OKTV-bizottság⁸ elnöke, dr. Kelényi György intézetvezető egyetemi tanár és dr. Jernyei Kiss János művészettörténész segítették és segítik a verseny tartalmi munkáját.

Az évek folyamán többen is bekapcsolódtak az ELTE, majd a PPKE művészettörténeti tanszékei részéről a bizottság munkájába. Az egyetemek mellett a verseny fő támogatója a második és harmadik fordulónak otthont adó Magyar Nemzeti Galéria.⁹

A jelen

A harmadik Lyka Károly-verseny szerkezetében és tartalmában már közelített az országos középiskolai tanulmányi versenyek rendszeréhez.

Idővel felmerült, s érvek és ellenérvek szóltak mellette és ellene, hogy a verseny része legyen vagy sem az OKTV-nek. A vita eldőlt, s a versenyt szerkezeti és tartalmi megfeleltetés után az 1999/2000-es tanévben már mint OKTV-t hirdették meg, és bekerült a finanszírozott

6 Dr. Mazányi Judit 1992-ben átadta feladatát dr. Jernyei Kiss János művészettörténésznek, aki diákkorában szintén versenyzője volt az első és második versenynek, s azóta a PPKE tanára.

7 Az ELTE BTK Művészettörténeti Tanszéke 2000-től Művészettörténeti Intézet néven működik.

8 Az OKTV-bizottság részletes leírását, szerkezetét, feladatait lásd a 8. oldalon.

9 A Magyar Nemzeti Galéria főigazgatója, dr. Bereczky Loránd, valamint Demeter Judit PR-manager és Boros László műszaki igazgató.

versenyek körébe. A versenynek nagyobb lett a tétje: az eredményesen szereplő diákokat mindazok a kedvezmények megillették, mint a többi OKTV tantárgyi verseny legjobbjait.¹⁰

Ami várható volt, a formai és tartalmi feltételek változtatása nemcsak pozitív következményekkel járt: egyrészt az előzőekhez képest átmenetileg csökkent a jelentkezők száma, másrészt veszélybe került a szakmai tábor, amely a 2004/2005-ös tanévben esélyegyenlőségre, valamint az OKTV-k jellegére hivatkozva meg is szűnt

A közoktatásban a tehetséggondozáson kívül a verseny tantárgyfejlesztő kettős hatása is érvényesült: művészettörténetből a 2004/2005-ös tanévtől közép- vagy emelt szinten érettségi vizsga tehető, ezzel a gimnáziumokban hosszú idő után ismét létjogosultságot kapott a művészettörténet¹¹ tantárgy.

A közel két évtized alatt a Lyka Károly-verseny rangos közművelődési versenyből elismert és jelentős tanulmányi versennyé vált. Feladatát, a tehetségek felkutatását azóta is folyamatosan teljesíti, számos volt „Lyka Károly-os” vált neves, szakmai körökben elismert művészettörténésszé, művészettörténet-tanárrá.

A VERSENY RENDSZERE

A verseny célja és szerkezete

A verseny célja a közoktatásban betöltött szerepe szerint kettős, egyrészt a tehetséggondozás és gondozás: a művészettörténet iránt érdeklődő minél több tehetséges fiatal megszólítása, felkutatása, másrészt a legmagasabb színvonalat elérők számára a felsőoktatás adott szakára való bejutás lehetőségének megteremtése. A fenti célnak megfelelően alakult ki a verseny szerkezete, amely keretet ad a céllal korreláló tartalomnak.

A verseny másfél évtizede kialakult háromfordulós szerkezete a célokban megfogalmazottakból következik. Az *első forduló* a tehetségek széles körű felkutatását jelenti, a második a legjobbak kiválasztását, a harmadik, a döntő a legkiválóbbaknak megkönnyíti a továbbtanulás lehetőségét az adott szakirányba. Az *első forduló* feladata a megadott pályatételek közül egy szabadon választott kidolgozása. Ezt az önálló kutatást feltételező munkát segíti a témához mellékelt szakirodalom, valamint a közölt értékelési szempontok. Az *első forduló*, amely a „versenybelépőt” szolgálja, nagyobb merítést jelent, hiszen pályatételt olyan érdeklődő diákok is kidolgoznak, akik nem művészettörténésznek készülnek, de életvitelük tartalmas része lehet művészszeretetük. A *második forduló* írásbeli feladat, amely teszt megoldásából és esszékérdés kifejtéséből áll az előzetesen megadott szakirodalom alapján. A *harmadik forduló*, a *döntő* szóbeli, amely konkrét műfelismerő és műelemző feladatokat tartalmaz.

¹⁰ Művészettörténetből érettségi kiváltása, valamint a tantárgyból felvételi alóli mentesség.

¹¹ MAROSI ERNŐ: Hogyan csináljunk művészettörténészeket? *Új Művészet*, 1999. 9. sz. 48–52.

Az OKTV-bizottság

A verseny tartalmi munkáját az OKTV-bizottság – versenybizottság – végzi, amelynek kezdetől elnöke dr. Kelényi György, az ELTE BTK Művészettörténet Intézetének korábbi vezetője, jelenleg a Doktori Iskola vezetője.

A bizottság összeállításánál lényeges szempont, hogy megfelelő arányú képviselete legyen a felső- és középfokú oktatásnak, valamint a fővárosi és a vidéki tanárságnak. Fontos, hogy a bizottsági tag szakterületének olyan neves képviselője legyen, aki többéves középiskolai gyakorlattal rendelkezik, illetve az érintett egyetem tanára.

Az elnök feladata a bizottság szakmai munkájának vezetése, míg az ügyvezető elnök a verseny szervezeti és tartalmi koordinálója.

A verseny jelenlegi rendszeréből következik, hogy a második fordulót megelőző, a témához kapcsolódó előadások megszüntetése¹² egyre inkább háttérbe szorítja a tantárgy jellegéből adódó egyik sajátosságot, a műélmény közvetlen megszerzését.

A VERSENY TARTALMA ÉS ELEMZÉSE

A verseny követelményeinek tartalmi koncepciója

A művészettörténet-verseny követelményeinek tartalmi koncepciója a felvételi és az érettségi vizsga követelményrendszerén alapul, mivel tétje az egyetemre való bejutás. Ezért követelményrendszere összességében mindhárom fordulóban eddig is megfelelt egyrészt a rajz és műalkotások elemzése tantárgy szóbeli érettségi vizsga követelményrendszerének, másrészt a művészettörténet szak felvételi követelményeinek.

A kétszintű érettségi bevezetésével a művészettörténet emelt szintű érettségi követelményei korrelálnak a művészettörténet OKTV követelményeivel.

A pályatételek kijelölésének tendenciája

Az egyes pályaművek témáinak meghatározását és a hozzá a javasolt szakirodalom kijelölését az OKTV-bizottság végzi. Az első forduló témáinak főbb tendenciái: a négy alkotás több művészeti ágat képviseljen, az egyik mű lehetőleg kapcsolódjon egy-egy jelentősebb hazai időszaki kiállításához, az alkotások lehetőség szerint eredetiben láthatók legyenek az adott időszakban hazánkban, a pályatétel aktualizálása egy-egy történelmi esemény, művész, alkotás évfordulójához kötődjön.

¹² A Lyka Károly-verseny koncepciójában a második forduló versenynapját mindig megelőzte a témához kapcsolódó előadás. Az előadások pontosan az esélyegyenlőséget hivatottak teljesíteni, hiszen így a vidéken élő tanulóknak is lehetőségük nyílt a megadott témákban a műalkotásokkal való közvetlen találkozásra, élményszerzésre múzeumi helyszínen, szakavatott vezetéssel.

A 2004/2005-ös tanévtől nem kerülhetett sor erre a diákok számára oly fontos élményszerzésre.

Felmerülhet az a kritika a verseny első fordulójának témáit kijelölő OKTV-bizottságot illetően, hogy kortárs művészet nem szerepel a témakiírásokban. Többször is előfordult, hogy a bizottság kortárs művész alkotását javasolta pályatételnek, de megfelelő és elegendő szakirodalom hiányában változtatni kellett az eredeti elgondoláson.

A versenyzők pályatétel-, témaválasztási preferenciájának lényeges vonásai: ismertebb alkotások – függetlenül a korszaktól, művészeti ágtól – előnyben részesítése; régebbi alkotások, főként festmények kedveltsége; a művészeti ágat tekintve a témaválasztás elsősorban a festészeti alkotásoknak, másodsorban az építészeti műveknek kedvez; a szobrászati témákat többnyire „mellőzik”.

Ennek aránybeli korrekciója a középiskolai oktatás feladata: kívánatos, hogy a jövőben nagyobb hangsúlyt kapjon a szobrászat, az építészeti s a 20–21. század művészetének tanítása.

A középöntő feladatainak felépítése és tartalma

A második forduló a legjobbak kiválasztását jelenti a harmadik fordulóba, a döntőbe. A középöntő típusa írásbeli feladat. Az előzetesen megadott irodalomjegyzékre épülő feladatlap két nagyobb egységre tagolódik: tesztkérdéseket és műelemzési feladatot – esszékérdés kifejtését – foglal magában, a megadott művészeti korszak jelentős irányzataira, kiemelkedő művészeire és alkotásaira vonatkozó konkrét kérdésekkel, illetve a megszerzett tudás és tapasztalat alkalmazásának képességét felmérő feladatokkal.

A felkészülést konkrétan segítő irodalomjegyzék általában főként a korszak nagy alkotásait elemző tanulmányokat tartalmaz. Az ajánlott irodalomjegyzék kötetiben bőséges kép- és adatanyag található, amely a felkészülés segédleteként javasolt, de felhasználásuk nem kötelező. A teszt általában 5-6 feladatot tartalmaz: konkrét művek és alkotók azonosítása, fogalom meghatározás, tartalmi és formai elemzés, amelyek lefedik a szakirodalomban megjelölteket. Az esszékérdés kifejtése az elsajátított ismeretek önálló, kreatív alkalmazását helyezi középpontba. Általában egy konkrét mű megadott szempontú elemzése a feladat.

A második forduló témájának kijelölésekor mindig egy nagyobb művészettörténeti korszak feldolgozása a cél.

A művészettörténetből kijelölt pontos témát csak az első forduló után ismerhetik meg a versenyzők, ez szavatolja az általános művészettörténeti felkészülésüket, így a verseny kompatibilitását az érettségi vizsga követelményeivel.

A harmadik forduló, a döntő versenyfeladatai

A harmadik forduló – formája szóbeli feladat – a legtehetségesebbek egyetemre bejutásához járul hozzá.

Az objektív értékelés céljából a szóbelinek két feladatcsoportja van: műfelismerés és műelemzés, amely önálló kiselőadás megtartását jelenti. A témához kapcsolódó képek segítik az előadást, amelynek lényege a korba, az egyetemes és a magyar művészetbe

helyezett műelemzés hangsúlyozása. A döntő valamennyi feladata az előzetesen megadott irodalomjegyzékre épül, s a hangsúly az elsajátított ismeretek alkalmazásán van. A kis-előadások előtt mindenkinek 15 perc felkészülési idő áll rendelkezésére.

A versenyzők a döntőben maximálisan 100 pontot szerezhhetnek, amely hozzáadódik a második fordulóból hozott pontszámaikhoz. A kettő összegzése alapján kialakuló sorrend adja meg a döntő végeredményét.

AZ ÉRTÉKELÉSI RENDSZER

Az értékelési rendszer alapja, típusa

A művészettörténet-verseny tétje az egyetemre való bejutási lehetőség, ezért a bírálók által felállított mérce összességében mindhárom fordulóban eddig is megfelelt egyrészt a rajz és műalkotások elemzése tantárgy szóbeli érettségi vizsga követelményrendszerének, másrészt a művészettörténet szak felvételi követelményeinek. A kétszintű érettségi bevezetésével a művészettörténet emelt szintű érettségi követelményeivel összhangban van a verseny bírálati szintje. Mindhárom fordulóban a normára irányuló értékelés szakszerűen és pártatlanul folyik

A pályamunkák értékelési módja és szempontjai

A pályamunkák értékelési módja

Valamennyi pályamű értékelését ketten végzik: az adott szakterület jeles képviselője az ELTE BTK vagy a PPKE Művészettörténet Intézete részéről, illetve a versenyben nem érintett gyakorló középiskolai szaktanár.

A bírálók írásbeli értékelésüket egymástól függetlenül, a pályázókkal is ismertetett, előzetesen megadott szempontok alapján végzik.

A pályamunkák értékelési szempontjai

A pályázat fő célja az egyéni kreativitás és gondolkodás, a megfigyelő- és kombinálókészség felmérése.

A pályázóknak a pályamunka elkészítésével számot kell adniuk a művészettörténet iránti elmélyült érdeklődésükről, a kiválasztott témával (a korszakkal, a művésszel, az elemzett művel) kapcsolatos tájékozottságukról. A dolgozatoknak a szakirodalmi tájékozottságon túl az olvasmányok megértését is tükrözniük kell: az irodalomból szerzett ismeretek önálló, logikus felhasználása, a műelemzésnek való alárendelése alapvető elvárás. Az önálló gondolkodást és fogalmazást nem helyettesítheti a szakirodalom fejtegetéseinek és fordulatainak folytonos ismétlése, kritika nélküli átvétele.

Valamennyi pályatétel esetében műelemzés a feladat. A műelemzésnek egyformán jelentős összetevője a mű pontos és szabatos, elemző leírása, a korszakra, az alkotóra, a műre jellemző stílusjegyek szakszerű kimutatása, adott esetben az ikonográfiai elemzés, a mű tartalmának kifejtése, a mű művészettörténeti helyének, jelentőségének bemutatása (a művész életművében, a korszakban). A pályázóknak figyelniük kell a kiválasztott műalkotás művészi eszközeire, a képeken ábrázolt szituáció, a mű érzelmi hatásának fejtegetése vagy az építéstörténet részletező leírása nem pótolja az objektív, szakszerű műelemzést. A feldolgozás arányossága, a fenti szempontok érvényesítése, a stílus, a szabatos fogalmazás fontos bírálati szempont a pályamunkák értékelésekor.

A pályamunkákkal kapcsolatos elvárások, szempontok nyilvánosak, amelyek a versenykiírásban részletesen megjelennek.

A BÍRÁLÁS RÉSZLETES SZEMPONTJAI

1. A szakirodalom helyes felhasználása (maximális pont: 20)

- A téma iránti érdeklődés, mélysége, az utánaolvasás alaposága (korszak, művész, az elemzett mű).
- Az olvasmányok megértése és értelmes felhasználása.
- A gondolatmenet önállósága – ha az önálló gondolkodást és fogalmazást a szakirodalom fejtegetéseinek és fordulatainak folytonos ismétlése, kritika nélküli átvétele helyettesíti, akkor pontlevonás jár.
- Források és idézetek a tudományos munkákban megszokott módon való feltüntetése, jelölése.

2. Elemzés (maximális pont: 20)

- A mű pontos és szabályos, elemző leírása.
- Lényegi stílusjegyek megragadása.
- A témától függően ikonográfiai elemzés.
- A mű művészettörténeti helyének, jelentőségének kimutatása a művész életművében, a korszakban.
- A feldolgozás arányossága: a korszak jellemzésének, az életrajzi elemeknek, az életmű bemutatásának és a mű elemzésében a fenti szempontoknak a helyes aránya.

3. Stílus, fogalmazás (maximális pont: 10)

- Lényegre törő és pontos fogalmazás.
- Önálló munka – a mondatoknak a szakirodalomból való rendszeres kimásolásáért pontlevonás jár.
- Helyesírás – szövegszerkesztő esetében a hiányzó karakterek pótlása.

A pályázók az első fordulóban maximálisan 100 pontot érhetnek el, amely a két bírálótól kapható 50+50 pontból összegződik. A versenyzők az első fordulóban szerzett pontszámukat nem viszik tovább a második fordulóba.

Az írásbeli feladatok értékelése

A második fordulóban a tesztkérdéseket és műelemzési feladatot tartalmazó feladatlap a versenyzők megszerzett tudását és tapasztalatuk alkalmazásának képességét méri.

A feladatok elbírálásakor a következőket értékeli a versenybizottság: a vizuális és lexikális memória teljesítőképességét, az elsajátított ismeretanyag új szituációban való alkalmazását, az egyszerűbb összefüggések meglátásának képességét, az írásbeli kifejezőképességét.

A tesztfeladat értékelése objektív, mert minden esetben pontozásos rendszerben, a megoldókulcs alapján történik a javítás. Az esszékérdés kifejtésének – a műelemzésnek, a műelemző-képesség mérésének – az értékelése a feladatban szempontként megadottak alapján a konkrét műalkotással kapcsolatos, de az esszé formai és tartalmi követelményeire is kiterjed.

A dolgozatokat egymástól függetlenül ketten értékeli. Az OKTV-bizottság felülvizsgálja a dolgozatok javítását, s megállapítja a továbbjutási ponthatárt. Megfelelő teljesítmény esetén a harmadik fordulóba, a döntőbe általában 20-22 fő jut. A második fordulóban elérhető maximális pontszám: 100. A továbbjutók pontszámukat viszik a döntőbe.

A szóbeli minősítése

A harmadik fordulóban, a döntőben versenyzők szóbeli teljesítményét a versenybizottság tagjai értékeli, akik az ELTE BTK, a PPKE művészettörténet szakát, valamint gyakorló középiskolai tanárokat képviselnek. A zsűri elnöke általában a téma jeles szakértője az egyik egyetemről. A szóbelin a megadott szempontrendszer alapján történik a pontozás: a zsűritagok maximálisan 20-20 ponttal minősíthetik az egyes versenyzők teljesítményét. Így a döntőben megszerezhető maximális pontszám: 100.

Az előzetesen kialakított pontozási rendszer alapján a szóbeli feladataira adható pontok az alábbiak: műfelismerésre értékelőnként maximálisan 5, összesen 25 pont, kiselőadásra értékelőnként maximálisan 15, összesen 75 pont.

A kiselőadás értékelési szempontjai: az alkotás felismerése, datálása egyetemes, illetve magyar utalásokkal: $1 + 1 + 1 = 3$, az alkotás formai elemzése: 5, az alkotás tartalmi elemzése: 7 pont.

A versenyzők döntőben szerzett pontszámai hozzáadódnak a második fordulóból hozott pontszámaikhoz, s a kettő összegése alapján kialakuló sorrend adja a döntő végeredményét.

A VERSENY MÓDSZERTANI TANULSÁGAI

Az értékelés tapasztalatai

A pályamunkák értékelésének tanulságai

A bírálók több éven át gyűjtött tapasztalatai alapján általában valamennyi pályázó lelkiismeretes, sok időt, fáradságot igénylő munkát végez, ennek ellenére a pályamunkák minősége nagy szórást mutat.

Az önálló kutatómunkát tartalmi és formai szempontból igényesen feldolgozó pályamű csakúgy megtalálható közöttük, mint az igénytelen, az ismereteket önállóan nem hasznosító, eredeti gondolatokat egyáltalán nem tartalmazó dolgozat.

Az eredményes felkészüléshez érdemes az alábbiakat áttekinteni:

- A feladat megfelelő szintű teljesítése sok esetben nagy próbatétel a pályázó diákoknak, mivel többségük nem részesül rendszeres művészettörténet-oktatásban. Lényeges a dolgozat témájának jó kiválasztása, sokan túl nagy témakört kívánnak feldolgozni a megkötött, rövid, 15-20 oldalnyi terjedelemben. A bevezető oldalakon általában a nagy korszakok, stílusirányzatok bemutatására vállalkoznak a pályázók, többnyire lényegtelen kitérőkkel, a választott témához nem tartozó fejtegetésekkel.
- A nagy vonulatok rövid és frappáns jellemzése a legnehezebb feladat; a téma mély ismerete, alapos olvasottság kell hozzá, nem elegendő a nem mindig hiteles népszerűsítő munkák frázisainak ismétlése.
- Egy-egy emlék keletkezéstörténete is lényeges, így a versenyzők többnyire bő adatanyagot vonultatnak fel. Sokan azonban megelégednek ennyivel, a művek leírásával és elemzésével nem törődnek.
- A szakszerű, elemző leírás a műalkotások megközelítésének fontos eleme; a pályázó ebben mutathatja meg leginkább a művészettörténet terminológiájának ismeretét, s hogy „van szeme” a művészi alkotásokhoz.
- A műelemzés az alkotás formai és tartalmi jegyeinek kifejtését is jelenti. Általános hiba, hogy ezt gyakran összetévesztik az ábrázolt tárgy vagy esemény elemzésével, a szereplők lelkiállapotának boncolgatásával, s nem fordítanak figyelmet a művészi eszközökre.
- Sokan – annak ellenére, hogy előzetesen hosszasan ecsetelik egy-egy korszak vagy művész stílustörekvéseit és követik azok fejlődését – a választott mű művészettörténeti helyét nem határozzák meg a kor hasonló emlékei között vagy az alkotó életművében.
- Gyakran nem utalnak a korszak, a művész, az elemzett mű hazai vagy európai párhuzamaira.
- Gyakori a nem szerencsésen megválasztott szakirodalom „fejtegetéseinek” és gondolatmenetének kritikátlan és szó szerinti átvétele.

- Nem mindenki vállalkozik egyéni kutatásra, önálló gondolkodásra, saját megfigyelésekre, pedig a pályázat fő célja az egyéni kreativitás és gondolkodás, a megfigyelő- és a kombinálókészség felmérése.
- A pályaművek eredményességéhez a felkészítő szaktanár segítségével mellett célszerű az iskola történelem és magyar szakos tanárainak véleményét is kikérni a dolgozatról.

Az összeállított részletes értékelési szempontoknak köszönhetően az azonos dolgozatot bírálók értékelési általában korrelálnak.

A pályázati dolgozatokkal kapcsolatosan felmerül a gyanú, hogy nem minden esetben önálló munka eredménye a beküldött dolgozat, ezért reálisan nem tükrözheti a versenyző tudását. A tapasztalat ezzel szemben azt mutatja, hogy a pályázatukkal magas pontszámot elérők teljesítménye a második fordulóban is a legjobbak között van.

Remélhető, hogy a művészettörténet – sok év után – tantárgyként való megjelenése a gimnáziumokban majd megkönnyíti a diákok felkészülését a versenyre.

Az írásbeli feladatok értékelésének tapasztalatai

A második forduló feladatai két nagyobb egységre tagolódnak: tesztkérdésekre és esszé kifejtésre, amelyek teljes mértékben épülnek az előzetesen megadott szakirodalomra.

A felkészülést konkrétan segítő irodalomjegyzék általában főként a korszak nagy alkotásait elemző tanulmányokat tartalmaz. A jegyzékben szereplő kötetekben bőséges kép- és adatanyag található, amely a felkészüléshez segédletként javasolt, de felhasználása nem kötelező. A tapasztaltakból kiderül, hogy a versenyzők meglévő ismereteiket nem eléggé tudják önállóan, kreatívan alkalmazni az új szituációban. Ez a probléma már a nem megfelelő felkészülésből is adódik, kevesen vannak tudatában a műelemzés szempontjainak s az esszé műfaji sajátosságainak. Az esszékérdés kifejtésében gyakori probléma – mint a pályázatokban is – az aránybeli eltolódás: a megjelölt témának nem a lényegére összpontosítanak, a valós műelemzés tartalmilag háttérben marad.

A versenyre való eredményes felkészüléshez érdemes az alábbiakat figyelembe venni:

Fontos, hogy a versenyzők az olvasmányokat ne tankönyvnek tekintsék, ne adatokat tanuljanak meg belőlük, hanem a szakirodalom alapján igyekezzenek a korszakot önállóan megismerni.

Az olvasás során elsősorban az időszak jellemző művészi kifejezőeszközeinek, azok változásainak vagy az egyes vidékek, iskolák, alkotók felfogásában megmutatkozó sajátosságok és különbségek megértése legyen a lényeg.

A szakirodalom segítséget nyújt ahhoz is, hogy miként lehet mindezt verbálisan (fogalmazás, szakkifejezések) kifejezni.

A szóbeli feladatok értékelésének tapasztalatai

A harmadik fordulóban, a döntőben jelenleg az ország 20-22 legjobb diákja verseng, akik alaposan felkészülve, rendszerezett ismeretekkel és a művészettörténet iránti elkötelezettséggel érkeznek, ezért teljesítményeik között rendszerint csak minimális különbségek

vannak. A feladatok megoldásakor – egyrészt műfelismerés, másrészt műközpontú kiselőadás megtartásával – az ismeretek gyakorlati alkalmazásának szintjében adódnak kismértékű eltérések.

A versenyzők tárgyi tudásukat, ismereteiket általában megfelelően alkalmazzák, mondanivalójukat – gondolatmenetüket – jól építik fel, és a lényegre, a műelemzésre összpontosítanak az összefüggések feltárásával és a domináns háttér-információk megadásával. A szaknyelvet értő módon használják, előadásukat magabiztosság és gyakorlottság jellemzi.

ÖSSZEGZÉS

A Művészettörténet OKTV hatásának köszönhetően a művészettörténet önálló tantárgy megjelent a gimnáziumokban, és az érdeklődő diákok kétszintű érettségit is tehetnek belőle, noha a *Nemzeti alaptanterv 2007* dokumentumban továbbra sem található meg mint rész-műveltségterület. Az Európai Parlament és az Európai Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról¹³ megfogalmazza a *kulturális tudatosságot és kifejezőképességet mint az egyik szükséges kulcskompetenciát, amely esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség néven található meg NAT-ban.*¹⁴ A hozzá szükséges ismeretek, képességek, attitűdök jó része kialakítható és fejleszthető a művészettörténet tanítása során. Mindezek megerősítik, hogy a művészettörténet-oktatásnak létjogosultsága van a kompetencia alapú magyar közoktatásban.

IRODALOM

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny eredményei, 2002. Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény, Budapest.

Az Európai Parlament 2006. szeptember 26-i álláspontja és a Tanács 2006. december 8-i határozata.

LYKA KÁROLY: Művészettörténet a középiskolában. *Művészet*, 1908. 2. sz. 96–106.

MAZÁNYI JUDIT: *Subjektív emlékezés egy verseny történetére. Első száz évünk – Jubileumi emlékkönyv – Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete*, Budapest, 1996.

Nemzeti alaptanterv – Melléklet a 202/2007. (VII. 13) Korm. rendelethez.

PÁZMÁNY ÁGNES: A rajz és műalkotások elemzése tantárgy érettségi vizsgájának másfél évtizede. *Vizuális Kultúra*, 2002. 3. sz. 9–14.

PÁZMÁNY ÁGNES: Megy-e a világ előrébb a kerettanterv által, avagy milyen lehetőségek teremtődnek a vizuális nevelés terén a kerettanterv alkalmazásával? *Vizuális Kultúra*, 2000. 2. sz. 1–14.

PÁZMÁNY ÁGNES: A Lyka Károly művészettörténeti verseny. *Iskolakultúra*, 1997. 8. sz.

TRENCSENYI LÁSZLÓ: Művészet a kulcskompetenciák között. In Sallai Éva (szerk.): *Művészetek szerepe a személyiségfejlesztésben*. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, 2008, 31–33.

¹³ Az Európai Parlament 2006. szeptember 26-i álláspontja és a Tanács 2006. december 8-i határozata.

¹⁴ Nemzeti alaptanterv – Melléklet a 202/2007. (VII. 13.) Korm. rendelethez; Melléklet a 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelethez.